

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΝΟΗΜΑ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

✘ Η γλώσσα είναι ένα ιδίωμα του ανθρώπου που τον ξεχωρίζει από τα άλλα βασίλεια. Εννοούμε εδώ τη γλώσσα ως έκφραση εσωτερικών αιτίων και ως γραπτό και προφορικό σύμβολο των εσωτερικών νοημάτων που διευκολύνει την επικοινωνία. Βέβαια, ένα είδος γλώσσας υπό ευρεία έννοια, όπως έχουμε μάθει ως τώρα, διαθέτουν τα βασίλεια φυτικό και ζωικό ως κώδικα επικοινωνίας μεταξύ των μελών τους, όμως δεν υπάρχει ο Λόγος, εκείνη η νοητική επεξεργασία για την οποία είναι ικανός ο άνθρωπος.

Το πρόβλημα που ανακύπτει εδώ είναι το εξής: Είναι η γλώσσα αίτιο ή επιφαινόμενο; Σύμβολο ή συμβολιζόμενο; Κύριο ή δευτερεύον στοιχείο;

Κατά την άποψή μας η γλώσσα είναι επιφαινόμενο, σύμβολο και δευτερεύον στοιχείο σε σχέση με το νόημα που είναι το αίτιο της γλώσσας. Ταυτόχρονα, δεν πρέπει να παραγνωρίσουμε ποτέ το γεγονός ότι και η γλώσσα βοηθάει στην ανάπτυξη νοημάτων και υπάρχει μία συνεχής αλληλεπίδραση ανάμεσά τους. Όμως ακόμη και αυτή η αλληλεπίδραση, για να υπάρξει, πρέπει να υπάρχει νόημα ή σκοπός, επειδή αυτό είναι το κινούν αίτιο αυτής της σχέσης. Όπως λέει ο Χάιντεγκερ η γλώσσα είναι ο Οίκος του Είναι, δηλαδή ο τόπος όπου κατοικεί το Είναι – και φυσικά το Είναι έχει σχέση κυρίως με το νόημα.

Εδώ είμαστε υποχρεωμένοι να διευκρινίσουμε το εξής: η γλώσσα δεν είναι εξ αυτού του λόγου εργαλείο, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι. Αυτή είναι μία βάρβαρη άποψη που τείνει στο να εργαλειοποιεί τα πάντα. Η γλώσσα έχει μία ψυχικότητα και μια ζωή που είναι στενά συνυφασμένη με αυτήν του νοήματος το οποίο υπηρετεί και εκφράζει, δηλαδή η σχέση τους είναι ζωντανή και τα όρια ανάμεσά τους δεν είναι εύκολα διακριτά.

Βέβαια, το νόημα μπορεί να παίρνει διαφορετικές μορφές ανάλογα με τη φάση του πολιτισμού ή την ατομική κατάσταση Π.χ. μπορεί να βρίσκεται μέσα στο πάθος ή μέσα στη νόηση ή στην ανάγκη κτλ. Δεν συνδέεται κατ' ανάγκην με τη σκέψη. Όσο βέβαια ο άνθρωπος εξελίσσεται πέραν των παθών, το νόημα θα συνδέεται όλο και εντονότερα με τη νόηση και τη σκέψη -αλλά και πέραν αυτών- που θα γίνονται ζωτικοί παράγοντες και όχι παράγοντες μιας νεκρής απόστασης για τον παρατηρητή, όπως λανθασμένα εκλαμβάνουν ορισμένοι τη σκέψη.

Εξάλλου, το νόημα ως θεμελιώδες αίτιο της ζωής είναι στο κέντρο μίας μεγάλης διαμάχης, επειδή η φύση του είναι διαφιλονικούμενη και άπτεται κατ' ανάγκην εσχατολογικών θεμάτων που δεν μπορούν να τύχουν οριστικής ερμηνείας και απάντησης. Αν το νόημα είναι το αίτιο της γλώσσας, τότε δεν μπορεί η γλώσσα να είναι το μόνο χαρακτηριστικό που ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τα άλλα βασίλεια της φύσης. Σε αυτή την περίπτωση θα είναι μόνον το σύμβολο του αιτίου που είναι η πραγματική ειδοποιός διαφορά του από αυτά.

Βέβαια, υπό μία άλλη έννοια και το νόημα ίσως αποτελεί ένα είδος γλώσσας σε σχέση με μια άγνωστη οντολογική φύση που το υπερβαίνει. Αλλά ας μείνουμε στη γλώσσα ως έκφραση εσωτερικών αιτίων και ως γραπτό και προφορικό σύμβολο των εσωτερικών νοημάτων που διευκολύνει την επικοινωνία.

Η ίδια η γλώσσα είναι ένας φορέας επικοινωνίας και εννοιών ή νοημάτων. Όμως και το ίδιο το νόημα είναι πολύ περισσότερο τέτοιος φορέας επικοινωνίας, όπου μάλιστα η επικοινωνία γίνεται πρώτα με τον εαυτό σε επίπεδο σκέψης, αίσθησης και συνειδητοποίησης, καταγράφοντας αυτό που ο εαυτός αντιλαμβάνεται και όχι κατ' ανάγκην σε γραπτό ή προφορικό επίπεδο. Το νόημα συνειδητοποιούμενο και αποκτώντας την ιστορική του ατομική διάσταση ενδύεται με λέξεις. Το πού τελειώνει το ένα και πού αρχίζει το άλλο είναι μάλλον αδύνατον να διακριβωθεί με ακρίβεια, αν μάλιστα και το ίδιο το νόημα είναι ένα είδος γλώσσας υπερβατικότερης, τότε η διάκριση γίνεται ακόμη δυσχερέστερη. **Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το**

νόημα περιλαμβάνει τη γλώσσα, αλλά η γλώσσα δεν περιλαμβάνει κατ' ανάγκην το νόημα, γιατί το νόημα είναι ιδίωμα του υποκειμένου και όχι της οργάνωσης λέξεων.

Το παραπάνω χαρακτηριστικό της συνειδητοποίησης αναφέρεται στην αυτεπίγνωση του ανθρώπου ή την αυτοσυνείδηση, την οποία δεν φαίνεται να διαθέτουν τα ζώα – ή ίσως τη διαθέτουν σε πολύ ατελή μορφή, πράγμα που τα διαφοροποιεί δραματικά από τον άνθρωπο. Εδώ αρχίζουμε να αγγίζουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στον άνθρωπο και το ζωικό.

Αυτό το γεγονός της σχέσης γλώσσας και νοήματος δεν είναι μία διαπίστωση άχρηστη, αλλά αποφασιστικής σημασίας, εφ' όσον την αποδεχθούμε. Στην παιδεία, στην εξέλιξη ενός έθνους, στην ανάπτυξη κάθε νέας γενιάς, δεν αρκεί η ύπαρξη της γλώσσας για να πορευτούν στο μέλλον. Η γλώσσα είναι απόλυτα αναγκαία για την επικοινωνία, την έκφραση καθώς και την περαιτέρω ανάπτυξη της συνείδησης, αλλά μόνη της δεν εκπροσωπεί τίποτε, αν λείπει το νόημα. Η απουσία νοήματος ή η απουσία οραματικού νοήματος φτωχαίνει σταδιακά τη γλώσσα και, αντί αυτή να εμπλουτίζεται με τον χρόνο που περνάει και να αλληλεπιδρά με το νόημα, αντιθέτως συρρικνώνεται και πεθαίνει. Στην μεν πρώτη περίπτωση της απουσίας νοήματος αυτό συμβαίνει, επειδή ο άνθρωπος στην καθημερινότητά του μη λειτουργώντας νοήματα έχει ανάγκη χρήσης λίγων λέξεων με συνέπεια τα υπόλοιπα να πεθαίνουν από αχρησία. Στην δε δεύτερη περίπτωση συμβαίνει, επειδή η απουσία οραματικού νοήματος αφήνει χώρο για κυριαρχία της επιθυμίας ως νοήματος, η οποία όμως είναι χαοτική στη φύση της και αποτελεί ενέλιξη που αντιστρατεύεται το νόημα και διαστρεβλώνει τη γλώσσα, αν δεν την καθιστά κιόλας άχρηστη.

Η μεγάλη ανάγκη του κόσμου ήταν πάντοτε τα νοήματα που κατευθύνουν τη ζωή του. Όταν όμως φθάνουμε στο σημείο να υπάρχει τμήμα της διανόησης που απορρίπτει το νόημα ως κάτι που στερεί την ελευθερία (κατά την άποψή μας είναι η ελευθερία της αυθαιρεσίας που περιορίζεται), τότε η γλώσσα ή θα πεθάνει

ή θα γίνει όργανο παραπλάνησης και διαστρέβλωσης. Συμβαίνουν και τα δύο ταυτόχρονα. Μία ελίτ εξουσίας παντός είδους (π.χ. διανοητική ελίτ) χρησιμοποιεί τη γλώσσα επιδέξια αλλά παραπλανητικά και χωρίς νόημα και ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων χάνει το προνόμιο της γλώσσας είτε από αμέλεια και απουσία νοήματος ζωής είτε λόγω ύπαρξης φτωχού νοήματος.

Τα νοήματα εκπροσωπούν στόχους ζωής, συνειδητούς ή ασυνειδητούς, και έτσι φθάνουμε στο πεδίο των κινήτρων, του σκοπού και του οράματος.

Η γλώσσα μέχρι σήμερα έχει αναλυθεί περισσότερο με την προοπτική της εξωτερικής ταυτότητας ενός έθνους, ενός τυπικού χαρακτηριστικού. Όμως είναι καιρός πια να αφήσει χώρο για αυτό που εκπροσωπεί, σύμφωνα με το πλατωνικό αξίωμα της ιεράρχησης των αξιών ή ιδεών. Ο πολιτισμός των συμβόλων πρέπει να λάβει τέλος, όχι για να αφανιστούν τα σύμβολα, αλλά για να μην υποκαθιστούν και κρύβουν το συμβολιζόμενο νόημα. Τότε θα ζήσουν και αυτά.

Ιωάννα Μουτσοπούλου
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

09/02/2017

Φωτογραφίες: pixabay.com

(solon.org.gr)